

Л. А. Співчина

## ПОСЕЛЕННЯ НИЖНІЙ РОГАЧИК

---

*Статтю присвячено публікації матеріалів поселення Нижній Рогачик, яке посідає поважне місце у етнокультурних побудовах неолітичної доби.*

*Ключові слова:* Нижній Рогачик, Михайлівка, шнурова орнаментация, перлинки, гребінцеві відбитки.

У 1957 р. експедиція під керівництвом Д.Я. Телегіна проводила роботи по обстеженню збереженості археологічних пам'яток вздовж берегів Каховського водосховища. Було оглянуто близько 100 км, головним чином по лівому берегу (від м. Каховка до с. Ушкалівка Верхньо-Рогачицького р-ну). На правому березі були обстежені території, що прилягають до м. Нікополь, а також частина узбережжя Ново-Воронцівка — Гаврилівка.

Розвідки (які було розпочато ще у 1951 р.), а також опитування місцевого населення, дозволило дослідникам з'ясувати, що в деяких місцях, за минулі після зведення Каховської греблі роки, було розмито близько 40—50 м берегової лінії, а на мисах балок понад 100 м. Подекуди висота розмитого берега становила 25—35 м. Передусім, це були лесові береги (Каховка — Горностаївка, Н. Рогачик — Ушкалівка), в той час як вапнякові береги (Князь-Георгіївка — М. Лепетиха) зазнали меншої руйнації.

В ході досліджень було визначено, що через підняття рівня води на всій обстеженій ділянці перекрито або зруйновано невисокі надзаплавні тераси, де знаходилася більшість раніше зареєстрованих пам'яток. Також продовжувалася руйнація тих, що залишилися.

Одній з пам'яток, відкритих під час цих розвідок, судилося посісти поважне місце серед неолітичних старожитностей. Йдеться про поселення Нижній Рогачик. Згодом ця пам'ятка, разом з двома верхніми шарами поселення Михайлівка, почне розглядатися в контексті ямних старожитностей. Таку традицію було започатковано з часу виходу монографії, присвяченій Михайлівському поселенню (Лагодовська та ін. 1962).

Разом з тим маємо зазначити, що особисто О.Ф. Лагодовська відносила середній шар до доямного часу «Верхній шар Михайлівки пов'язаний із давньоямним часом, середній та нижній передують йому та, таким чином, датуються доямним часом» (Лагодовська 1955, с. 121).

У монографії позицію дослідників поселення висловлено доволі чітко.

- 1) На зміну населенню, що полишило нижній шар, «прийшло інше населення, розвиток матеріальної культури якого не був пов'язаний з попереднім етапом і яке залишило пам'ятки, відомі під назвою ямної культури» (Лагодовська та ін. 1962, с. 39).
- 2) «Дані культурноісторичної стратиграфії поселення дозволяють виділити в ямній культурі Подніпров'я дві хронологічні фази — ранню, що відбиває час становлення культури (середній культурний шар), і пізню, що відповідає їй (у тексті: його — Л. С.) розквіту (верхній шар)» (Лагодовська та ін. 1962, с. 7, 8, див. також с. 80, 202). Таким чином, середній шар співвіднесено з давньоямною культурою, а верхній — з пізньоямною (Лагодовська та ін. 1962, с. 15).

Разом з ідеєю монокультурності горішніх шарів зазначалося, що на пізньому етапі «відбулися великі зміни, які позначилися на зовнішньому вигляді поселення і на характері матеріальної культури, що дало можливість виділити верхній шар в особливий хронологічний період, пов'язаний з пізньою фазою ямної культури» (Лагодовська та ін. 1962, с. 47).

Співставлення матеріалів середнього шару з іншими дозволило окреслити коло пам'яток, специфіку яких підкреслюють терміном «типу середнього шару Михайлівки». Це було розпочато О.Г. Шапошниковою (Шапошникова 1960). Повну аналогію Михайлівці (без урахування нижнього шару) дослідниця вбачала в Скелі-Каменоломні, зазначаючи, що в його керамічному комплексі, з одного боку, «яскравіше, ніж на Михайлівському

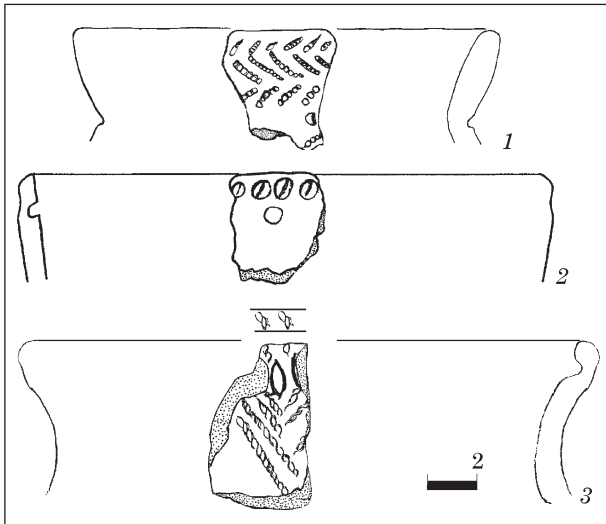


Рис. 1. Нижній Рогачик, 1957 рік

поселенні, виявлені перехідні форми від середнього до верхнього шару», з іншого — «на ньому є незначна група кераміки, в якій сильно відчувуються пережитки більш архаїчних рис пізньонеолітичної культури цієї території» (Лагодівська та ін. 1962, с. 185). Що ж до середнього шару, то тут вказувався Нижній Рогачик, кераміка якого «отожнена кераміці середнього шару Михайлівського поселення» (Лагодівська та ін. 1962, с. 186) та поселення біля с. Василівка на березі Каховського водосховища, відоме за розвідками. Серед синхронних цьому шару О.Г. Шапошникова вказала й декотрі поселення Сіверського Дінця (Ізюм, один із шарів поселення Олександрія на Осколі), а також низку поховань.

Варто зазначити, що, по-перше, початок ямної культури у Нижній Наддніпрянщині дослідники пов'язували саме з середнім шаром Михайлівки. Подруге, підкреслюючи наявність двох стратиграфічних горизонтів у середньому шарі, в кожному із яких були виявлені житлові споруди, вогнища та господарчі комплекси, ці вчені загалом не акцентували увагу на цьому, підкреслюючи, що у південно-західній частині пам'ятки, не дивлячись на чітку стратиграфічну позицію двох горизонтів, «не вдалося виявити різниці в характері знахідок із кожного з них» (Лагодівська та ін. 1962, с. 43).

І лише на одній з ділянок — північносхідній (кв. LIII, LVI) — простежується певна різниця у керамічному комплексі (Лагодівська та ін. 1962, с. 40). Мабуть, через це і весь матеріал охарактеризовано сукупно.

Але пізніше О.Г. Шапошникова інакше розставила акценти, в чому неабияку роль відіграли матеріали поселення Нижній Рогачик.

Орієнтуючись на поселення Нижній Рогачик, посуд якого начебто репрезентовано лише плоскодонними зразками, дослідниця пов'язала плоскодонний посуд із нижнім, а плоскодонний і гостродонний — з верхнім горизонтами середнього шару Михайлівки, що й стало підставою для виділення двох культурних горизонтів. Це, зрозуміло, змістило й акценти в осмисленні сутності середнього шару. Зокрема, наголошувалося на зв'язку нижнього горизонту з пам'ятками Середньої Наддніпрянщини, а серед аналогій степової смуги України названо лише Нижній Рогачик, через що цей культурностратиграфічний горизонт було запропоновано виділити у рогачицький тип пам'яток (Шапошникова 1972).

Михайлівське поселення та Нижній Рогачик зайняли чільне місце і у працях інших дослідників, які займалися проблемами енеоліту та, зокрема, походженням ямної культури. Спостереження О.Г. Шапошникової з приводу середнього шару Михайлівки й особливостей його горизонтів знайшли підтримку В.М. Даниленка (Даниленко 1974, с. 79, 166, прим. 228), хоча тут помітні й деякі розбіжності у їхніх поглядах.

Відомо, що В.М. Даниленко виводив ямну культуру з глибин енеолітичної доби, вважаючи, що «давньоямні пам'ятки, відкриті у свій час В.О. Городцовим, співпадають лише із заключною порою розвитку і їм передують ціла низка хронологічно давніших ланок, почасти синхронних Трипілью» (Даниленко 1974, с. 30). Тому вся доба енеоліту степової смуги розглядалася дослідником як етапи формування та розвитку давньоямної культури, котрі живилися постійними міграційними імпульсами зі Сходу. Основними сходянками цього процесу були.

1. Виникнення давньоямної культури у Прикаспті на рубежі V—IV тис. до н. е. (Даниленко 1974, с. 84).
2. Просування носіїв цієї культури у Північне Надчорномор'я та асиміляція ними населен-

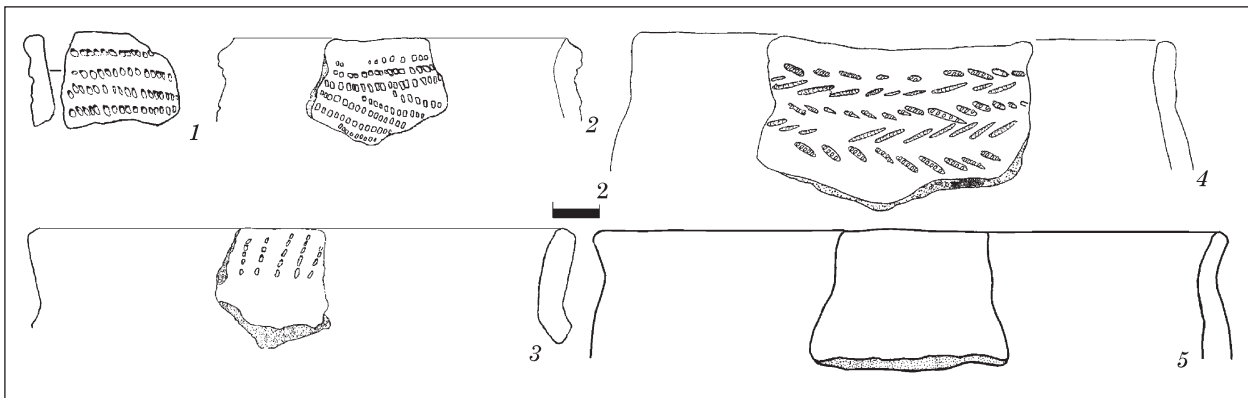
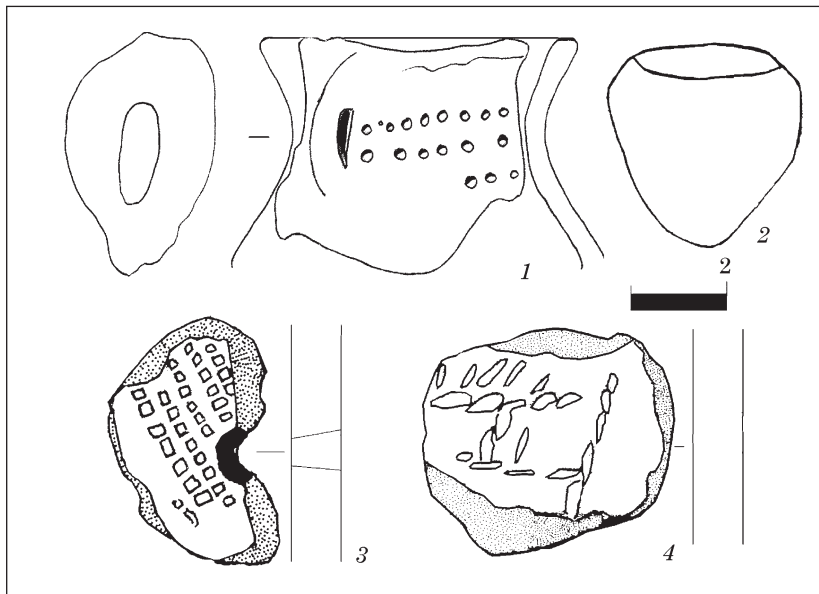


Рис. 2. Нижній Рогачик, 1957 рік

Рис. 3. Нижній Рогачик, 1957 рік



ня азово-дніпровської культури — квітнянський (архаїчний) період — перша половина IV тис. до н. е. Наслідком цього була зміна поховального обряду (скорчені поховання у ґрунтових могильниках змінюють колективні могильники з випростаними похованнями), зміни у керамічному комплексі тощо (Даниленко 1974, с. 60—66, 85).

3. Поява нової хвилі мігрантів із Сходу та прогрес скотарських племен призвели до появи та розвитку у другій половині IV—III тис. до н. е. пам'яток середньостогівського зразка (Даниленко 1974, с. 67, 85, 86).
4. З кінця III тис. до н. е. розпочався процес формування того типу пам'яток, які й були виділені В.О. Городцовим у особливу культуру і які, на думку дослідника, відбивають заключний період її розвитку — михайлівський (Даниленко 1974, с. 76, 86). Оскільки опорною пам'яткою для характеристики й членування цього періоду виступало Михайлівське поселення, зупинимось докладніше на цьому.

Розглядаючи нижній шар Михайлівки як свідчення локальної перерви у розвитку давньоямної культури, В.М. Даниленко концентрує увагу на нижньому горизонті середнього шару як початкової, репінськорогачицької, фази пізнього, михайлівського, періоду ямної культури. Показовою рисою цього культурного комплексу дослідник вважає «органічне поєднання двох типів посуду» (Даниленко 1974, с. 77).

Перший складає посуд, притаманний пам'яткам пивихінського зразка і репрезентований різноманітними плоскодонними горщиками з високими відігнутими вінцями та плічками приблизно на середині висоти, а також широко відкритими банками й мисками. На вінцях, перегині до тулуба та зрідка на верхній частині плічок їх орнаментовано перлинами, інколи з защипами, а також відбитками мотузочка, що поєднуються у горизонтальні лінії й зигзаг. У тісті домішка подрібненої перепаленої мушлі й кровавику, котрі надавали посуду вохряно-червоного кольору.

Прикметною рисою кераміки другого типу, теж плоскодонного, спорідненого з першим перлинним та шнуровим орнаментами, є, у першу чергу, домішка дрібного піску й товченої мушлі, що надавало посуду звичайного сірого кольору, а, по-друге, штапований орнамент, виконаний гребінцем, прямим штапом тощо. Вбачаючи, як і О.Г. Шапошникова, аналогії цьому посуду у лісостеповому світі, дослідник пов'язував його на півдні України з пересуваннями, спричиненими тиском північного етнокультурного масиву (культур лійчастого посуду й кулястих амфор). Так само він оцінював і поселення Нижній Рогачик, вбачаючи в ньому пряму аналогію нижньому го-

ризонту середнього шару Михайлівки (Даниленко 1974, с. 79).

Таким чином, «безпосереднім субстратом формування пізнього типу давньоямної культури є не культура типу Михайлівка I, а культура північного зразка, домінуючим компонентом якої були найпізніші переживання дніпродонецької культури» (Даниленко 1974, с. 79).

Проте подальші зміни у цьому середовищі залягали також «від активного підключення до цього процесу розвитку давньоямної культури саме каспійськодонських пам'яток репінського зразка, що виникли на ґрунті пам'яток бережнівського типу» (Даниленко 1974, с. 79). Саме поширення останніх у степовій і лісостеповій смугах Лівобережної і, почасти, Правобережної України призвело до виникнення пам'яток на зразок Михайлівка II б, що й знаменує фазу Михайлівка II, котра є «давньоямною культурою у загальному значенні». Фазу Михайлівка II В.М. Даниленко співвідносив із розквітом давньоямної культури та її поширенням, зокрема, й на території трипільської культури та неоліту ямкогребінцевої кераміки (Даниленко 1974, с. 79, 80). Це ж стосується й наступної фази — Михайлівка III, яку він співвідносив із верхнім шаром Михайлівки та низкою поховальних пам'яток, пов'язаних, зокрема, з закладками, кромлехами, кам'яними скринями тощо (Даниленко 1974, с. 80—82).

Таким чином, розглядаючи середній шар Михайлівки як ланку у складанні ямної культури, В.М. Даниленко, як і О.Г. Шапошникова, чітко розрізняв два горизонти, пов'язавши їх відмінності з різними напрямками пересувань давнього населення. Виникнення комплексу нижнього горизонту пов'язувалося з культурою «північного типу», через що, певно, наголошено на перлинній орнаментатії. Лишається незрозумілим, звідки взято інформацію про наявність мисок та банок у нижньому горизонті. Проте ще раз підкреслимо «особливий рогачицький стадії в розвитку давньоямної культури» (Даниленко 1974, с. 79). Натомість появу верхнього горизонту, а разом з тим і

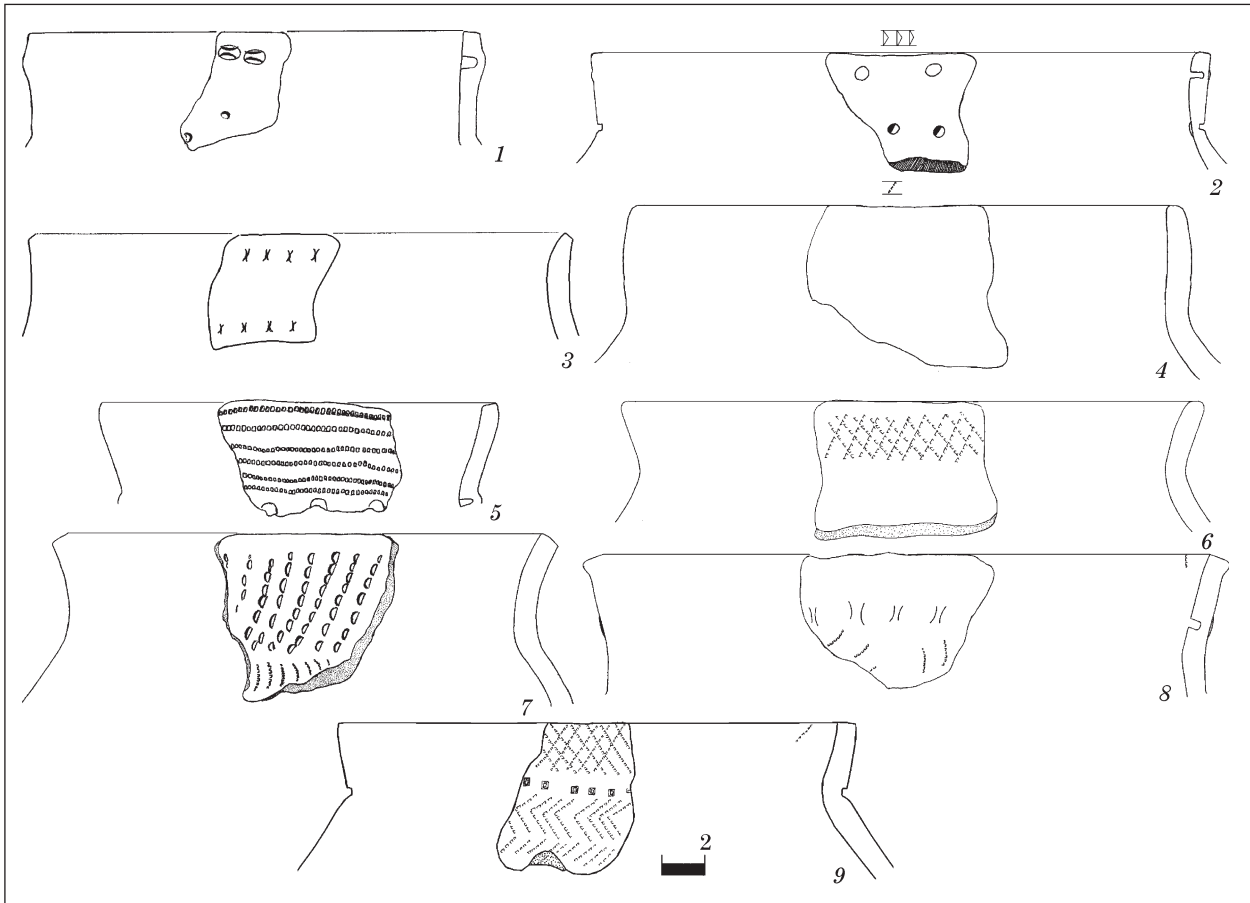


Рис. 4. Нижній Рогачик, 1963 рік

завершення процесу формування ямної культури дослідник пов'язував з останньою хвилею просувань із Сходу — носіїв культури репінського типу. Відтак, на відміну від О.Г. Шапошникової, В.М. Даниленко не розглядав середній шар Михайлівки в системі репінських пам'яток, котрі загалом локалізував у ДоноВолзькому межиріччі (Даниленко 1974, с. 86).

Проблемність питання про місце двох верхніх шарів поселення Михайлівка та поселення Нижній Рогачик в старожитностях доби енеоліту-бронзи, до певної міри, пояснюється попереднім характером публікації матеріалів Михайлівки та відсутністю публікації матеріалів поселення Нижній Рогачик.

Отже звернемося до колекції матеріалів з поселення Нижній Рогачик (йдеться про матеріали з розвідок Д.Я. Телегіна 1957 р. та О.Г. Шапошникової 1963 р.).

На північнозахідній околиці с. Нижній Рогачик, навпроти садиби Д.В. Шапурко, біля наземного бакена, в зрізі високого берега дослідники простежили «слабо насичений культурний шар з михайлівською керамікою» (Телегін 1957). Поселення займало високий мис, з одного боку обмежений р. Конка, з іншого — ярком.

Виходячи з придонних, верхніх частин та стінок, що були знайдені під час робіт 1957 року, вони походять приблизно від 30 посудин. У якості домішки в тісті для виготовлення посуду використовували пісок та товчену мушлю, іноді рослинні

додавки. Збереглися верхні частини посуду — вінця, або вінця з частиною плічок. Серед донець посуду наявні як гострі, так і плоскі за формою. Діаметр вінця коливається в межах 14—26 см. Винятком є дві невеличкі посудинки з діаметром 6 та 4,5 см відповідно (рис. 1, 4, 5). Переважає посуд з відігнутим горлом, у решти посудин горло вертикальне. Частина посуду має різке профілювання горла, частина — плавне. Вінця горщиків були або рівно зрізаними, рівними та заокругленими, або зрізаними назовні та заокругленими.

У колекції лише дві неорнаментовані посудини (рис. 2, 5; 3, 2). Частина вінця декорована різноманітними відбитками гребінцевого штампю (рис. 1, 1; 2, 1—4; 3, 3), деякі посудини оздоблено мотузочковими відбитками (рис. 1, 3; 3, 4). Зустрічаються прямі та зворотні перлинки (рис. 1, 1, 2), на одному з фрагментів перлинку деформовано заціпом (рис. 1, 3).

Залишки стінок оздоблено крупними гребінцевими відбитками, насічками, вдавленнями, крупними гребінцевими відбитками, що утворюють ялинку в поєднанні з перлінками, один уламок має орнамент у вигляді двох рядів ямок та мотузочкових вдавлень.

В колекції є також прясла з орнаментованих стінок посудин (рис. 3, 3, 4), два вироби з кременю (уламок пластили, та рубило 6 × 4 см), та фрагмент кам'яної сокири.

Шість років потому на поселенні були проведені охоронні розкопки (Шапошникова, 1963/13).

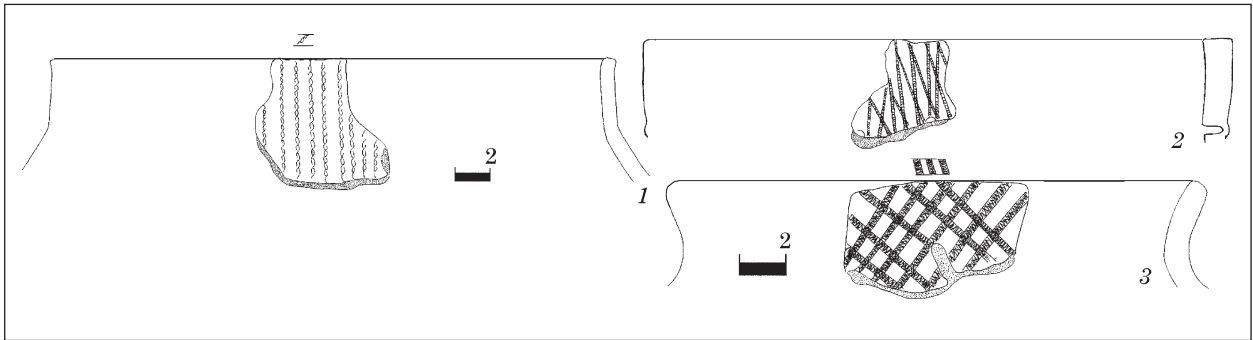


Рис. 5. Нижній Рогачик, 1963 рік

На час проведення розкопок від поселення залишилася лише незначна частина (Шапошникова, 1960, с. 20; 1961; 1963). Дослідники простежили залишки напівзаглибленого житла, групу господарських ям та вогнище відкритого типу. Матеріали представлено керамікою із пласким та округлим денцями, кістками тварин та скупченнями мушлі.

У зрізі берега, де виявлено фрагменти кераміки та кісток, було закладено дві траншеї. Тран-

шея № 1 завдовжки 7 м та завширшки 1 м мала такий геологічний розріз: чорнозем потужністю 0,5 м та лесові відкладення 0,6 м. Культурний шар простежено на глибині 0,6—1,0 м. У східному напрямку на відстані 10 м від траншеї № 1 прокладено траншею № 2 (довжина — 5 м, ширина 1 м). Знахідки розташовувалися на глибині 0,7—2 м.

Було знайдено рештки 40—45 посудин. Посуд представлено лише горщиками, діаметр вінець

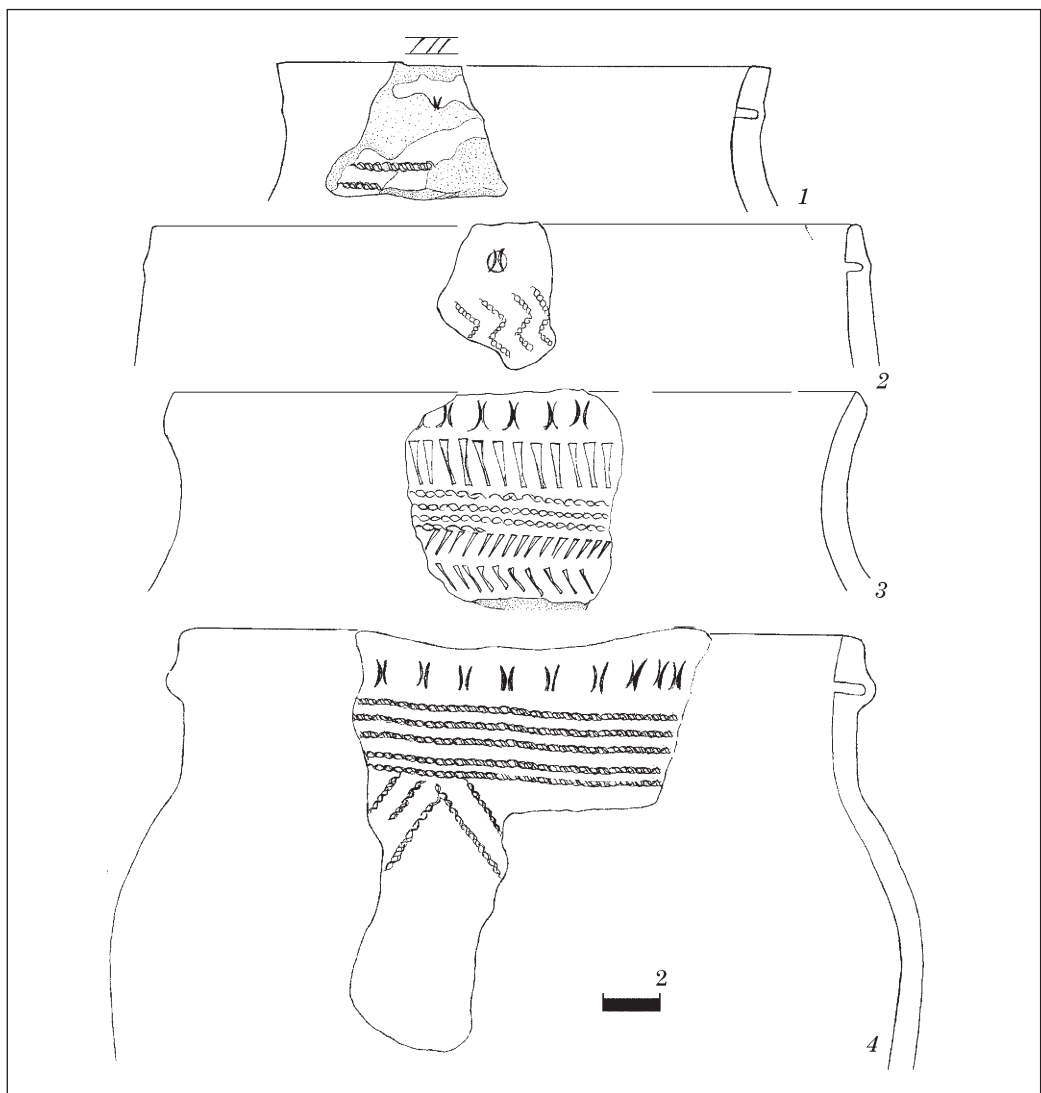


Рис. 6. Нижній Рогачик, 1963 рік

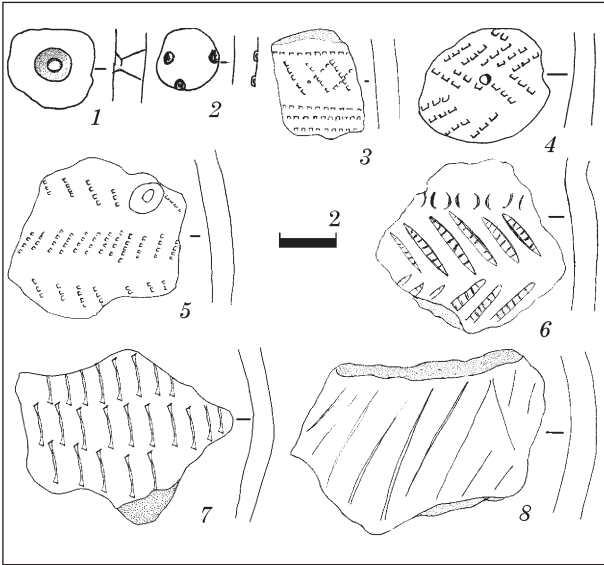


Рис. 7. Нижній Рогачик, 1963 рік

яких 17—28 см, денця плоскі або круглі. Як домішку використовували пісок та товчену мушлю, іноді — рослинні додатки. Переважає посуд з відігнутим горлом, горщиків з вертикально розташованим горлом та нахиленим досередини мало.

Посуд поділяється на плавно та різко профільований. Переважають різко профільовані посудини. За конфігурацією горла виділяються посудини з горлом без жолобка, з жолобком зовні та з жолобком на внутрішньому боці. Перші складають половину посудин.

Вінця горщиків можуть бути рівно зрізаними, рівними та заокругленими, зрізаними в середину, зрізаними в середину та заокругленими або зрізаними назовні та заокругленими.

Неорнаментованих фрагментів посуду небагато (рис. 4, 4). Серед елементів орнаменту є перлинки, перлинки з защипами, защипи, відбитки гребінця, наколи, відбитки звичайного та перекрученого мотузочка. Частина посуду декорована лише одним із зазначених елементів: горизонтальні смуги із защипів (рис. 4, 3), вертикальні смуги мотузочкових відбитків (рис. 5, 1), горизонтальні ряди гребінцевих відбитків (рис. 7, 5), сітка із гребінцевих відбитків (рис. 4, 6), звичайного (рис. 8, 5) або перекрученого мотузочка (рис. 5, 3), горизонтальні ряди прямокутних вдавлення (рис. 7, 7), сітка або смуги із рядами та зигзагами із відбитків мотузочка (рис. 8, 6).

На більшості посуду поєднується два елементи орнаменту: прямі перлинки із защипами та вдавленнями (рис. 4, 1), зворотні та прямі перлинки (рис. 4, 2), відбитки гребінцевого штампу та прямі перлинки (рис. 4, 5), вдавлення овальної форми та гребінцевого штампу (рис. 4, 7), вдавлення прямокутної форми та гребінцевого штампу (рис. 4, 9), вдавлення прямокутної форми та відбитків мотузочка (рис. 8, 3), перлинки із защипами та відбитків мотузочка (рис. 6, 1, 2), перлинки із защипами та смугами із відбитків мотузочка (рис. 6, 4).

Три елементи поєднуються на декорі однієї посудини: смуги із защипів, вдавлення прямокутної форми та відбитків мотузочка (рис. 6, 3).

Попри відносно незначну репрезентативність керамічної колекції поселення Нижній Рогачик розподіл її ознак збігається з тенденцією, визначеною для двох горизонтів середнього шару Михайлівки. Це спостереження, таким чином, збігається з початковим висновком О.Г. Шапошникової: «увесь комплекс слід розглядати як такий, що походить з одного шару, котрий абсолютно однаковий з середнім шаром Михайлівського поселення» (Шапошнікова 1960, с. 20). Пізніше орієнтуючись на поселення Нижній Рогачик, посуд якого начебто репрезентовано лише плоскодонними зразками, О.Г. Шапошнікова пов'язала плоскодонний посуд із нижнім, а плоскодонний і гостродонний з верхнім горизонтом середнього шару Михайлівки, що й стало підставою для виділення двох культурних горизонтів. Це, зрозуміло, змістило й акценти в осмисленні сутності середнього шару. Зокрема, наголошувалося на зв'язку нижнього горизонту з пам'ятками Середньої Наддніпрянщини, а серед аналогій степової смуги України названо лише Нижній Рогачик, через що цей культурностратиграфічний горизонт було запропоновано виділити у рогачицький тип пам'яток (Шапошнікова 1972).

Що ж стосується пізньої тези дослідниці про аналогію посуду Нижнього Рогачика лише нижньому горизонту середнього шару мусимо зазначити, що дійсно, за деякими ознаками кераміка Нижнього Рогачика виявляє більшу схожість з нижнім горизонтом Михайлівки, аніж з верхнім. Однак, це стосується не домішок чи форми дна, а профілювання та конфігурації горла. Маємо наголосити, що в колекції кераміки Нижнього Рогачика наявні як гострі, так і плоскі денця.

Набір орнаментів, що прикрашають посуд обох поселень, включає одні й ті ж елементи: відбитки звичайного та перекрученого мотузочка, гребінця, перлинки, перлинки з защипами, защипи, наколи. Лише два елементи не є спільними для обох пам'яток — прокреслені лінії та зворотні перлинки (ямки). Перші відомі лише у нижньому горизонті середнього шару Михайлівки, другі — лише

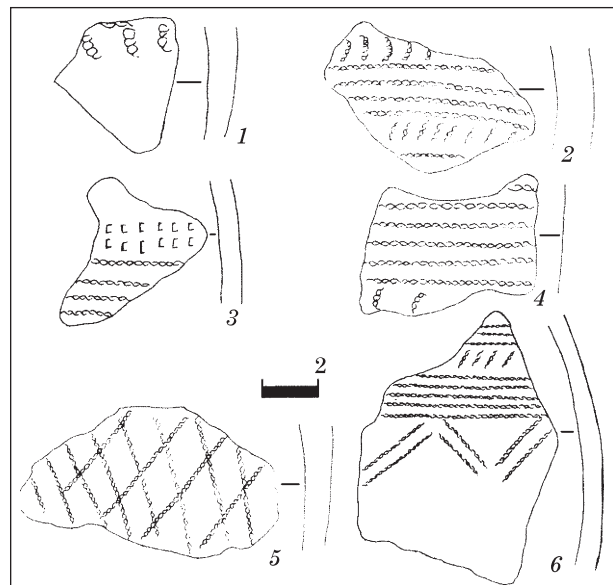


Рис. 8. Нижній Рогачик, 1963 рік

на Нижньому Рогачику. Співпадають і орнаментальні композиції, які вкривають горщик від в'янець по плічка включно або нанесені лише на горло. Якщо продовжити порівняння нижньорогачицького посуду з михайлівським за орнаментациєю, то тут маємо дещо іншу тенденцію, аніж у морфології. Скажімо, співвідношення шнурової орнаментациі і гребінцевої тут приблизно те ж, що і у нижньому горизонті середнього шару. Проте у Нижньому Рогачику немає посуду з прокресленим орнаментом, доволі поширеною є сітка з гребінцевого штампу та навіть перекрученого мотузочка. Вкажемо й на горщик, оздоблений смугою вертикальних відбитків мотузочка — цей елемент трапляється лише у верхньому горизонті. Це зближує цю пам'ятку і з верхнім горизонтом та ще раз вказує на відносну відмінність обох горизонтів середнього шару Михайлівки.

Загалом, аналіз керамічних матеріалів середнього шару Михайлівки та Нижнього Рогачика дозволив порушити питання про існування окремої археологічної культури (Спіцина 2002).

*Даниленко В.Н.* Энеолит Украины. — К., 1974. — 176 с.

*Лагодовская Е.Ф.* Михайловское поселение и его значение // КСИА. — 1955. — Вып. 4. — С. 119—121.

*Лагодовская Е.Ф., Шапошникова О.Г., Макаревич М.Л.* Раскопки Михайловского поселения в 1954 г. // КСИА. — 1955. — Вып. 5. — С. 13—18.

*Лагодовская Е.Ф., Шапошникова О.Г., Макаревич М.Л.* Основные итоги исследования Михайловского поселения // КСИА. — 1960. — Вып. 9. — С. 21—28.

*Лагодовська О.Ф., Шапошникова О.Г., Макаревич М.Л.* Михайлівське поселення. — К., 1962. — 247 с.

*Синюк А.Т.* Репинская культура эпохи энеолитабронзы в бассейне Дона // СА. — 1981. — № 4. — С. 8—20.

*Спіцина Л.С.* Кераміка середнього шару поселення Михайлівка // Сучасні проблеми археології. — К., 2002. — С. 223—225.

*Телегін Д.Я.* Отчет об обследовании археологических памятников в зоне размыва Каховского водохранилища в августе 1957 года // НА ИА НАНУ. — № 1957/10а.

*Шапошникова О.Г.* Поселения древнейшей культуры в Нижнем Поднепровье // ЗОАО. — 1960. — 1. — С. 15—27.

*Шапошникова О.Г. та ін.* Про розвідки вздовж берега Каховського водосховища // НА ІА НАНУ. — № 1963/13.

*Шапошникова О.Г.* Пам'ятки рогачицького типу в Подніпров'ї // Матеріали XIII конференції Інституту археології АН УРСР. — К., 1972. — С. 113—115.

*Л. А. С п и ц и н а*

## ПОСЕЛЕНИЕ НИЖНИЙ РОГАЧИК

Поселению Нижний Рогачик, открытому во время разведок побережья Каховского водохранилища, суждено было занять важное место среди памятников энеолитического времени. Неопределенность в вопросе о месте

двух верхних слоев поселения Михайловка и поселения Нижний Рогачик в системе энеолитических древностей стала следствием предварительного характера публикации материалов Михайловки и отсутствием публикации материалов поселения Нижний Рогачик.

Невзирая на относительно незначительную репрезентативность керамической коллекции поселения Нижний Рогачик, распределение ее признаков совпадает с тенденцией, определенной для двух горизонтов среднего слоя Михайловки.

По некоторым признакам керамика Нижнего Рогачика демонстрирует большее сходство с нижним горизонтом поселения Михайловки, чем с верхним. Однако, это касается не примесей или формы дна, а профилировки и конфигурации горла. Необходимо отметить, что в коллекции керамики Нижнего Рогачика имеются как острые, так и плоские доньшки.

Набор орнаментов, которые украшают посуду обоих поселений, включает одни и те же элементы: отпечатки обычного и перевитого шнура, гребенки, жемчужины, жемчужины с зашипами, зашипы, наколы. Только два элемента не являются общими для двух памятников — прочеркнутые линии и обратные жемчужины (ямки). Первые известны только в нижнем горизонте среднего слоя Михайловки, вторые — только на Нижнем Рогачике. Совпадают и орнаментальные композиции, которые покрывают горшок от венчика до плечиков включительно или нанесенные только по горлу.

*L. A. S p i t s y n a*

## NYZHNIY ROGACHYK

A settlement Nyzhniy Rogachyk opened during inspection coast-wise of the Kakhovka storage pool it is fated was to take the worthy place among Eneolithic sights. Vagueness in a question about the place of two layers of the Mikhaylivka settlement and the Nyzhniy Rogachyk settlement in the system of Eneolithic antiquities became investigation of previous character of publication of materials of Mikhaylivka and absence of publication of materials of the Nyzhniy Rogachyk settlement.

The amount of ceramics on the Nyzhniy Rogachyk settlement is relatively insignificant, but distributing of its signs coincides with a tendency, certain for two horizons of middle layer of Mikhaylivka.

After some signs of ceramic Nizhniy Rogachik finds out a greater germination with lower horizon of Mikhaylivka, than with overhead. However much it touches not admixtures or form of bottom, but profiling and configuration of throat. It is necessary to mark that in collection of ceramics Nizhniy Rogachik present as sharp so flat bottoms.

The set of decorative patterns which decorate tableware of both settlements includes the same elements: imprints of ordinary and intertwining rope, comb, pearls, pearls with prints of nail, prints of nail, chop. Only two elements are not general for both sights are drawing lines and reverse pearls. The first are known only in lower horizon of middle layer of Mikhaylivka, second — only on Lower Rogachik ornamental compositions which cover a pot from crown for shoulder inclusive or inflicted only on a throat coincide.